

Grogurjeva žaga na Sori pri Podroštu

Vincencij Demšar

Uvod

Na Loškem je bilo do srede 20. stoletja veliko število vodnih žag, potem pa jih je oblast zlasti po letu 1962 kot moteč kapitalistični element nasilno zapirala. Od Zalega Loga do Podrošta so bile do druge svetovne vojne na slabih dveh kilometrih kar tri žage. Prva je bila žaga soseske Zali Log, kasneje t. i. Mlinarjeva žaga v Vengarlu. Požgana je bila leta 1945. Naslednja je bila Strojcevceva žaga, katere ostrešje je bilo leta 1979 prenešeno na pogorel Benceljnov (Palihov) hlev na Jesenovcu, in kot tretja Grogurjeva žaga okoli 50 metrov naprej od odcepa sedanje ceste v Ravne. Le redki starejši ljudje se še spominjajo teh žag v obratovanju. Danes lahko samo s približnim ogledom vidimo nekaj ostankov teh vodnih naprav.

Za Grogurjevo žago je tudi sorazmerno dobro ohranjen njen arhiv skupaj z načrti. Zato sem jo tudi lažje predstavil tudi po tehnični strani, saj sem že nekajkrat moral mladim razlagati zgradbo in potek

delovanja t. i. žag venecijank. Tudi zelo redki so še ostanki takih žag na Loškem: npr. Javhova v Zadnji Smolevi in Jemcova v Davči. Eden zadnjih žagarjev je bil Janez Florjančič – Južnk z Zalega Loga. Pred drugo svetovno vojno pa je bil za hlapca, furmana pri Grogurju. Rad je povedal, kako je s prodajo voza desk tudi on dobil polovico denarja od cene.

V Arhivu Republike Slovenije je ohranjen fond Okrajnega glavarstva Kranj, v katerem so med drugimi tudi zapisi o prizadevanjih Jerneja in kasneje Janeza Žbontarja z Zalega Loga 21, po domače Grogurja, da je naredil ob pritoku Pamerpoha izpod Ratitovca oz. Stedel vrha v Soro svojo žago na vodni pogon. Od te žage je še danes vidno še nekaj jezu in del zabetonirane zapornice.¹ Pod jezom se je vse do danes ohranil tolmun, ki v poletni vročini nudi prijetno osvežitev.

Spis te zadeve bi moral biti pri fondu Vodne knjige v Zgodovinskemu arhivu Ljubljana, enota v Škofji Loki, pa ni. Svoj čas je bil, saj ima oznako WB² 416/ 216. Sicer pri Vodni knjigi za loški okraj manj-

ka več spisov in načrtov vodnih naprav. Razlogi so lahko zelo različni. Za Globočnikove in Egrove vodne naprave iz Železnikov verjetno manjkajo zaradi nacionalizacije. Dokumentacija gradnje Grogurjeve žage pa ni na svojem mestu, ker je gradnja in njeno kasnejše preurejanje šlo tudi na sodišče. Nadzor nad vsemi gradnjami tistega časa je imelo OGK oz. njen gradbeni oddelek. Spis, kolikor ga je ostalo, je v ovoj z naslovom "Žbontar Janez, Zali log 21, obč. Sorica".

Sresko načelstvo v Škofji Loki je bilo 3. 2. 1939 naprošeno, da Okrajnemu sodišču v Škofji Loki, oddelek II. pošlje vodopravni spis Jerneja Žbontarja za postavitev žage. To je že naslednji dan tudi storilo. Tomaž Kenda je namreč po odvetniku Niku Lenčku tožil Tomaža Freliha iz Zgornjih Danj, Okrajno hranilnico in posojilnico v Škofji Loki in Hranilnico in posojilnico v Sorici za 25 tisoč dinarjev.³ Kakšno zvezo je imela tožba Kende in Grogurjeva žaga, bomo pojasnili kasneje. Celoten spis je sodišče 20. 1. 1940 vrnilo Sreskemu načelstvu v Škofji Loki, ki ga je še isti dan prejelo in vrnilo med spise, a. a. 26. 1. 1940.

Še niti dve leti ni poteklo, odkar je leta 1906 po Baški grapi stekla železnica, ko je Jernej Žbontar,

Grogur z Zalega Loga, zaprosil za dovoljenje za gradnjo nove žage. Pri tem je za postavitev nove žage izkoristil svoji⁴ dve manjši parceli na levem bregu Sore in večjo na nasprotnem desnem bregu in še stransko vodo grape Pamerpoh.

Načrt in gradnja v letih 1908–1910

Bodoči investitor Grogur je 11. 3. 1908 poslal dopis na OGK. V njem napiše, da želi postaviti žago na svojih dveh parcelah v k. o. Zali log štev. 212/160 in 212/161. Načrt žage je že januarja istega leta tudi predložil. Žaga bo v spodnjem delu zidana, zgoraj pa lesena in pokrita z deskami, Soro bi zaježil z meter visoko kašto iz netesanega lesa. Bregova na levi in desni sta kamnita. Vse potrebne kote – fiksne točke ima tudi že določene. Voda bi tekla po meter širokem žlebu v dolžini 29 metrov direktno na vretenasto kolo. Z njega bi s prenosnim jermenom poganjala cirkularno žago in jarem z "eno pilo".⁵ Manjši pretoki vode so najmanj pol kubičnega metra, ob večjih vodah pa do 6 kubičnih metrov na sekundo. Ob visoki vodi bi zatvornica omogočala direkten

Jernej Žbontar - Grogur (1857-1922). Fotografijo hrani Gregor Žbontar

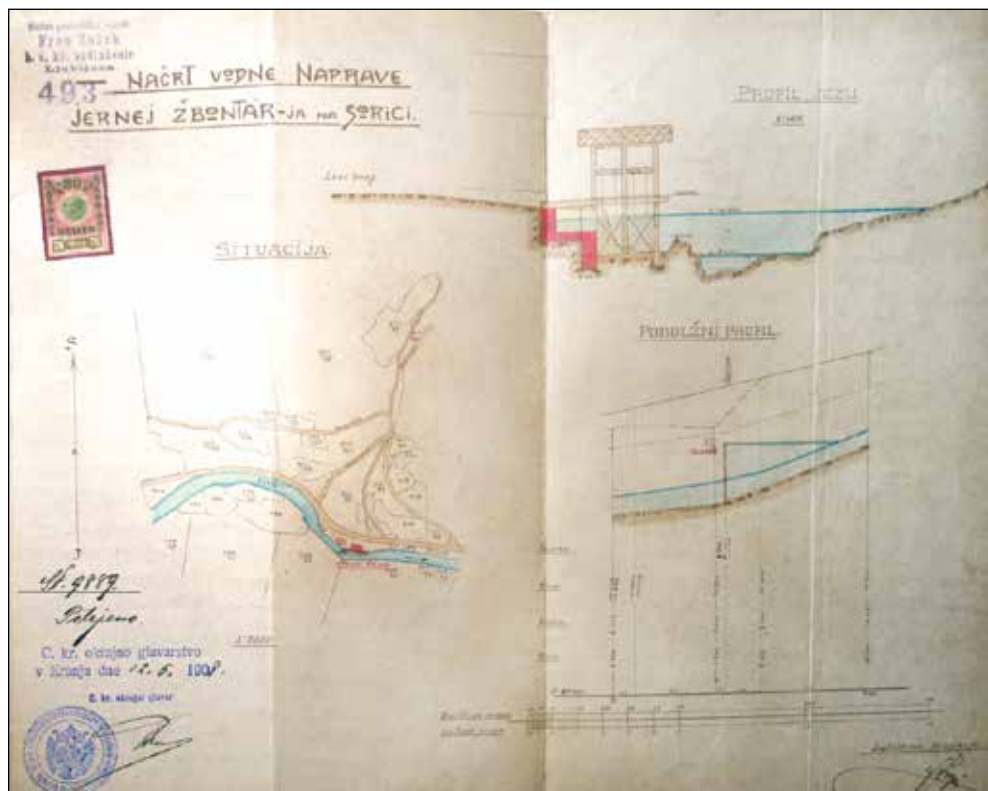
Janez Žbontar - Grogur (1889-1959). Fotografijo hrani Gregor Žbontar

odtok, tako da voda ne bi zastajala za jezom. Cesta prav tako ne bo ogrožena, saj je 2–4 metrov višje. Žaga vpliva še na parcele iste k. o., in sicer parcele štev. 169/35 na desnem bregu in 169/65 na levem bregu, ki so prav tako Grogurjeve. Tiče pa se tudi parcele 191, ki je last Reze Frölich z Zalega Loga 12, in parcele 192, ki je last Urha Kristana z Zalega Loga 7. Sama stavba je dolga 12 metrov in široka 6 metrov. Na vzdolžni južni in severni strani je opažena z deskami. Na osnovi dopisa in načrta žage je zaprosil za stavbno dovoljenje.

Na osnovi prošnje je OGK 23. 3. 1908 razpisalo komisijsko obravnavo za 8. 4. 1908 ob 10. uri na licu mesta, vendar je bil datum kasneje spremenjen. OGK je poslalo vabilo vsem prizadetim. Na običajen način je občinski sluga prebral tudi razglas pred cerkvijo na Zalem Logu. Morebitne ugovore je bilo treba podati najkasneje na sami komisijski obravnavi, ki je bila po novem 16. 4. 1908. Poleg drugega,

kar je že v prošnji za obravnavo, so v razsodbi 12. 5. 1908 zapisali, da bo cela naprava stala na parceli 211/160, ker je tudi nasprotni breg last podjetnika. Slednji je tudi izjavil, da bo naredil betonski jez na skalo v dolžini 10 metrov. Rake bodo širše, in sicer široke 1,5 metra. Na zgornji strani je treba pridati še stavbo za žagarja. Grogur je želel še, da bi v primeru nizke vode smel na jez postaviti do 30 centimetrov visoke nastavke. Namesto enega malega vodnega kolesa bosta dve, eden za cirkular, drugi za jarem.

Dogovorili so se, da bo dovoljenje izdano pod naslednjimi pogoji: Vsa zadeva mora biti najmanj 2 metra stran od okrajne ceste. Žagar mora imeti v svojem prostoru zidan dimnik, visok vsaj še 1,3 metra nad vrh strehe. Jez mora narediti tako močnega, da ga povodenj ne bo mogla porušiti. V času nizke vode lahko postavi nastavke na vodo za višino do 30 centimetrov, vendar jih mora odstraniti, če voda narašča. Upoštevati mora spodnje vodne upravičen-

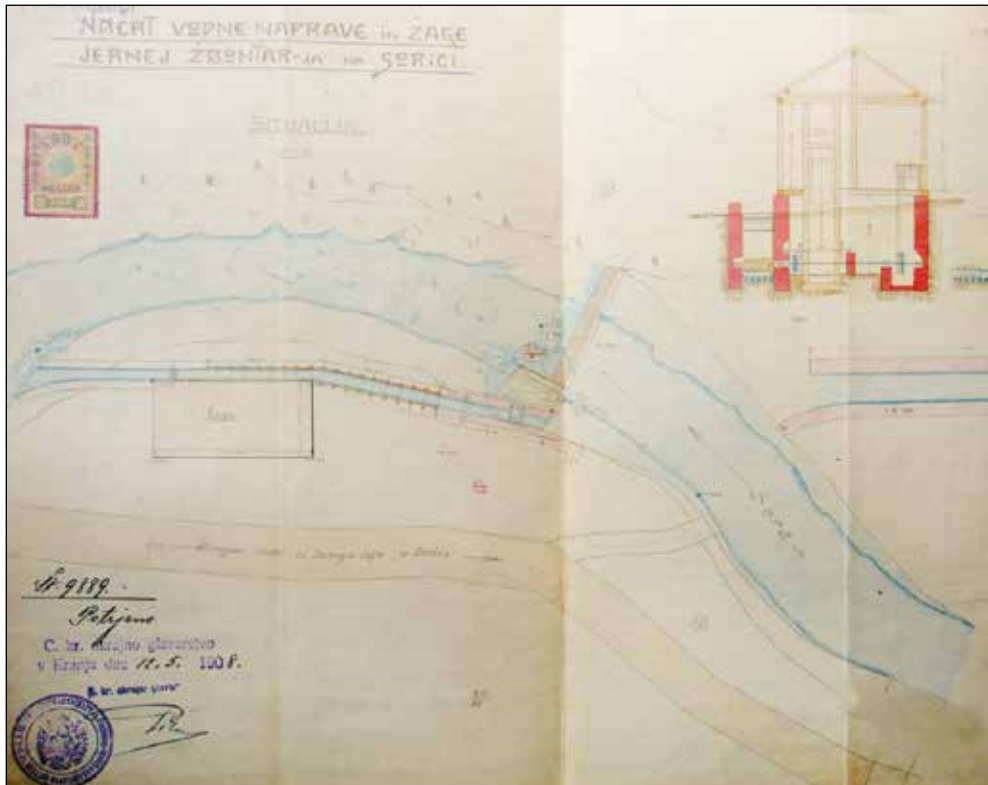

Pregledni načrt Grogurjeve žage v profilu in načrt terena leta 1908.

ce in ne zadrževati vode v škodo spodnjili. Spodnja gonilna vretena, ročice, vertikalni zobati kolesi in krožna žaga morajo biti varnostno zavarovani. Stopnice iz žaginega prostora v spodnji prostor morajo imeti ograjo. Prav tako se morajo zavarovati klini pri transmisijskih napravah in vretenih. Kolovozna pot nad jezom čez strugo Sore, ki jo rabita Kristan in Frölichova z Zalega Loga, mora ostati neovirana in zanjo čez vodo skrbi Grogur. Odgovoren je tudi za vso škodo, ki bi eventualno nastala na parcelah števil. 191 in 192 imenovanih lastnikov. Celotno delo mora biti končano v enem letu, ko mora biti kolavdacija po OGK. Na to razsodbo je možna pritožba v roku 14 dni na deželno vlado v Ljubljani.

Kot je zapisal v prošnji za podaljšanje roka še za eno leto 13. marca 1909, dela ni mogel dokončati zaradi slabega vremena zadnjih mesecev, predvsem sta manjkala še stanovanje za žagarja in cirkularka. OGK mu je ugodilo podaljšanje roka do 21. maja 1910.

Grogur je 16. 3. 1910 zaprosil za kolavdajcijo žage. Žago so pregledali na licu mesta 12. 5. 1910. Ugotovili so, da je jez postavljen nekoliko nižje, kot je bilo po načrtu zarisano. Določili so 11 fiksnih točk za posamezne dele žage. Pri obravnavi leta 1908 se je druga fiksna točka določila kakih 10 metrov nižje od jez. Najvišji rob, iz vode moleča skala je od poslopja oddaljena cca 4,50 metra in ima višavo 9,777, zgornji rob jez na levem bregu 10,281, zgornji rob jez na desnem bregu pa 10,297. Med stroški te kolavdacije so všteti tudi prevozni stroški od Podrošta do Zalega Loga in nazaj, saj so šli tja na kosilo, vendar teh stroškov niso napisali. Iz Kranja so se odpeljali ob četrtna sedem jutraj. Za obratovanje žage je dobil dovoljenje 12. 5. 1910. Odlok OGK, izdan 10. 8. 1910, pove, da je eno žagarjevo okno, položno obrnjeno proti jez, v velikosti 40 x 60 cm. Jez je za 4–5 centimetrov višji, kot je po načrtu. To malo spremembo so odobrili, ker višje ni

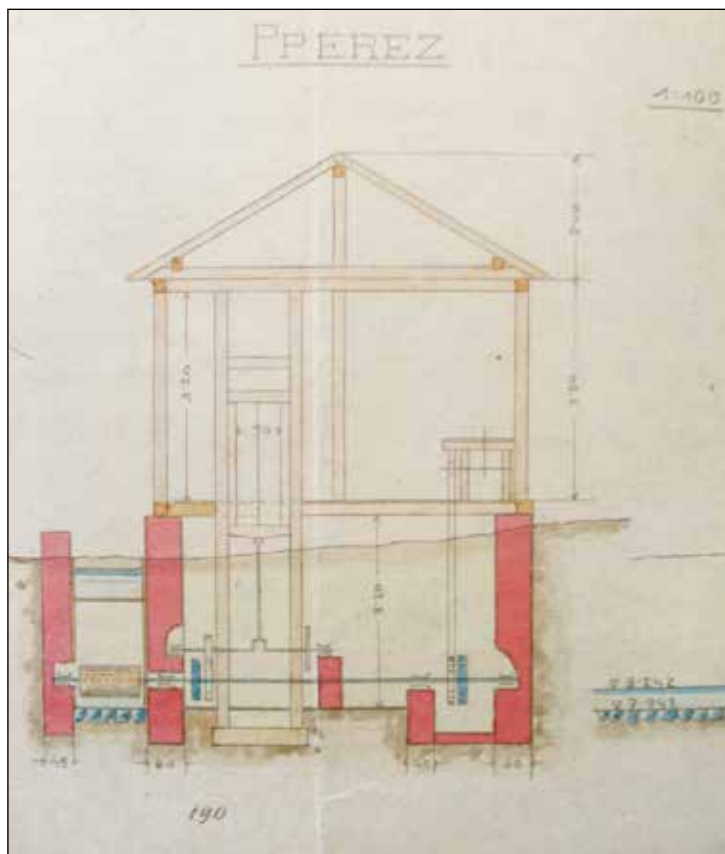

Pogled na situacijo terena s severne strani, profili ter tloris žage po načrtu leta 1908.

nobenh drugih vodnih naprav. Jez je betonski, leži nekoliko poševno proti toku in je dolg okoli 11 metrov – zaradi visoke vode ga ni bilo mogoče izmeriti. Vtok v betonski kanal ima dve zapornici, široki 1,10 metra. "Vtok je 2,10 metra širok in se zožuje na 1,55 metra pri začetku lesenih rakev. V betonskem delu je napravljen jalovi iztok, ob enem izpust gramoza zaprti z 1,10 metra široko zatvornico." Manjše kolo ("Staab oder Spritzrad") ima v premeru 18 col (48 centimetrov) in dolžino 145 centimetrov. Večje kolo za beneško žago ima 3 metre v premeru s 77 centimetrov dolgimi in 22 centimetrov širokimi lesenimi lopaticami. Krožna žaga je nad odtokom vode od malega kolesa. Obe kolesi sta zavarovani z leseno streho in opaženi. Voda na kolesa je podlivna. Odtok do Sore v dolžini okoli 13,5 metra je zavarovan tako proti Sori kot proti bregu s suhim z idom.

Že ob ogledu pomladi leta 1910 se je spodnji vod-

ni upravičenec Franc Demšar pritožil, da Grogur ne spoštuje odloka z dne 12. 5. 1908. Ob mali vodi vodo pripira "in traja včasih skoro četrt ure, da se toliko vode nabere, da teče po rakah k kolesu za krožno žago". Zato naj Grogur odstrani zapornico pri vtoku na malo kolo. Če je vode zadosti, le-ta lahko žene Grogurjevi žagi oba kolesa. Ob mali vodi pa lahko dela samo z enim kolesom, torej samo z beneško žago ali samo s cirkularjem. V odloku je nadalje zelo natančno navedeno, kaj bi moral Grogur storiti, predvsem kako bi moral ustrezno ravnati z zapornicami glede na količino vode. Kljub temu so dovolili, da sme Grogur v času nizke vode postavljati na jez desko, ki bo visoka na levem bregu 26 centimetrov, na desnem pa 24,5 centimetrov. Odstraniti mora tudi začasno bajto ob okrajni cesti za žagarja. Tokratne stroške mora plačati prosilec, in sicer so v višini 115 kron in 16 vinarjev.

Po prvotnem načrtu leta 1908 bi žaga imela samo eno vodo kolo, kar je razvidno tudi iz zgornjega načrta, a so že pri izvedbi naredili dve, enega za žago in drugega za krožno žago. Kolavdacijska komisija je leta 1910 s tem soglašala.

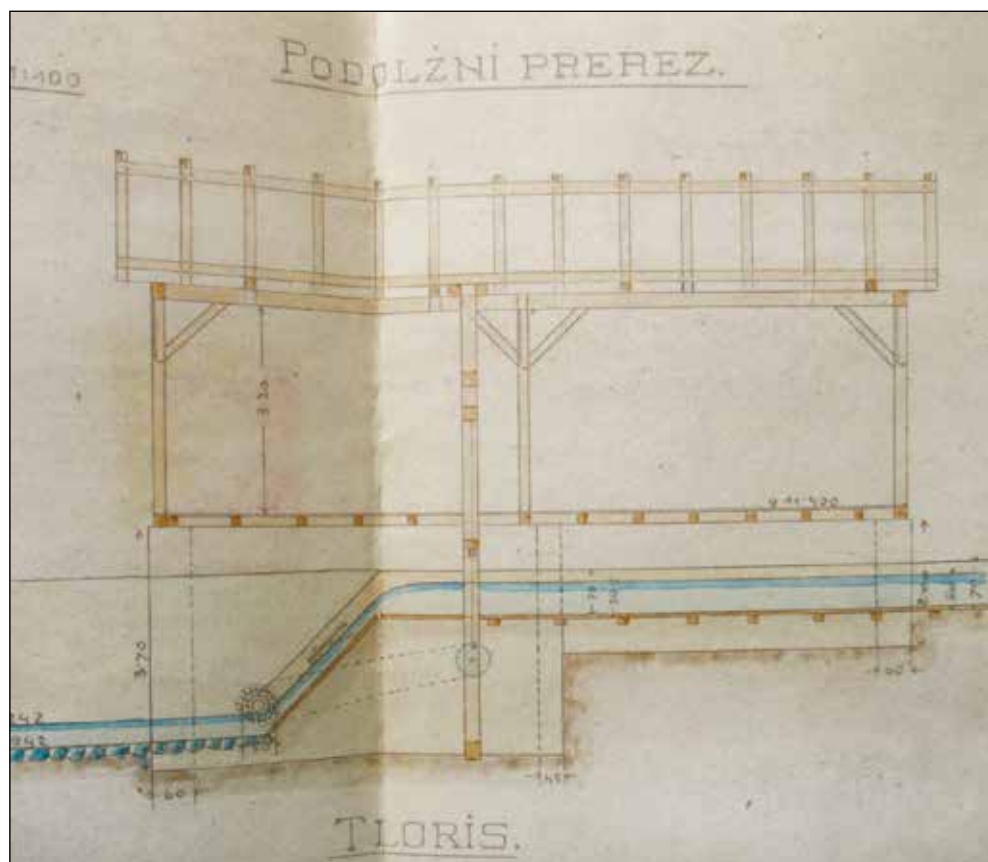
Ob kolavdaciji 12. 5. 1910 je Jakob Kristan s prenašanjem instrumentov, late in nošnje na voz in z voza zaslužil 1,20 krone in hrano v vrednosti 20 vinarjev. Načrte je narisal vladni nadinženir Franc Žužek januarja 1903 v Ljubljani.

Načrt in gradnja leta 1921

Jernej Žbontar je jeseni 1921 že brez ustreznih dovoljenj začel svojo žago preurejati, kar je konkretno zaznal na svoji nižje stoječi žagi Franc Demšar. Zato je 19. 9. 1921 po pooblastilu sporočil na zapisnik na OGK: "Janez⁶ Jernej Žbontar na Zalem logu št. 21 popravlja svojo žago na Zalem logu in bo napravil novo vodno kolo vsled česa bo moral vodo zapirati. Vsled tega bom jaz prikrajšan na množini in moči

vode, ker moja žaga stoji nižje. p. p. Franc Demšar".

Čez tri dni, 22. 9., je OGK pisalo Jerneju Žbontarju, da je prišla prijava, da preureja žago, in bodo zaradi tega spodnji vodni upravičenci prikrajšani. Naročili so mu, naj s tem delom takoj prekine, sicer ga bo doletela stroga kazen in prisilna ustavitev del. Citirali so mu zakon iz leta 1872, da je treba "za vsako narejanje ali preurejanje vodnih naprav, ki imajo vpliv na lastnost vode /.../ poprejšnega dovoljenja vodopravne oblasti tj. okrajnega glavarstva". Če pa želi žago preurejati, naj pošlje na OGK prošnjo s prilogami, "od večje roke izdelan načrt v 3 enakih izvodih in opis nameravane preuredbe, nakar bo okrajno glavarstvo razpisalo ogled in komisijo na licu mesta in videlo razsodbo". Prepis tega dopisa Žbontarju so poslali tudi orožniški postaji v Sorici in pritožniku Francu Demšarju na Zali Log.

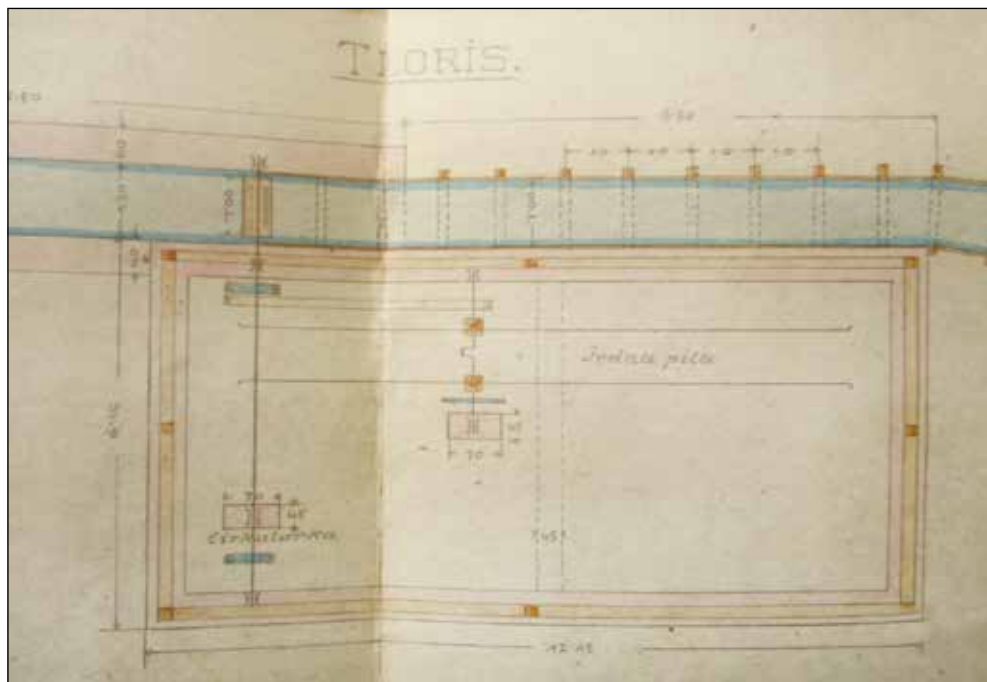
Podolžni prerez žage z vodnim kolesom in transmisijo za beneško – vencijsko žago in cirkular leta 1908.

Dr. Tekavčič je v Kranju 3. 10. 1921 zaslísal Janeza, sina Jerneja Žbontarja, sedanjega lastnika žage. Ta je priznal, da je žago že deloma preuredil, da je že "dve stari kolesi odstranil in postavil samo eno vodno kolo, ki ima druge dimenzije kot prejšnje. Tudi rake je spremenil." Tekavčič mu je pojasnil podrobno, kaj mora vse narediti za morebitno prošnjo za ogled na licu mesta. Žbontar je izjavil, da bo v prihodnjih dneh vložil prošnjo, opremljeno z načrti. Izjavil je tudi, da bo dela nadaljeval le sporazumno s Francem Demšarjem.

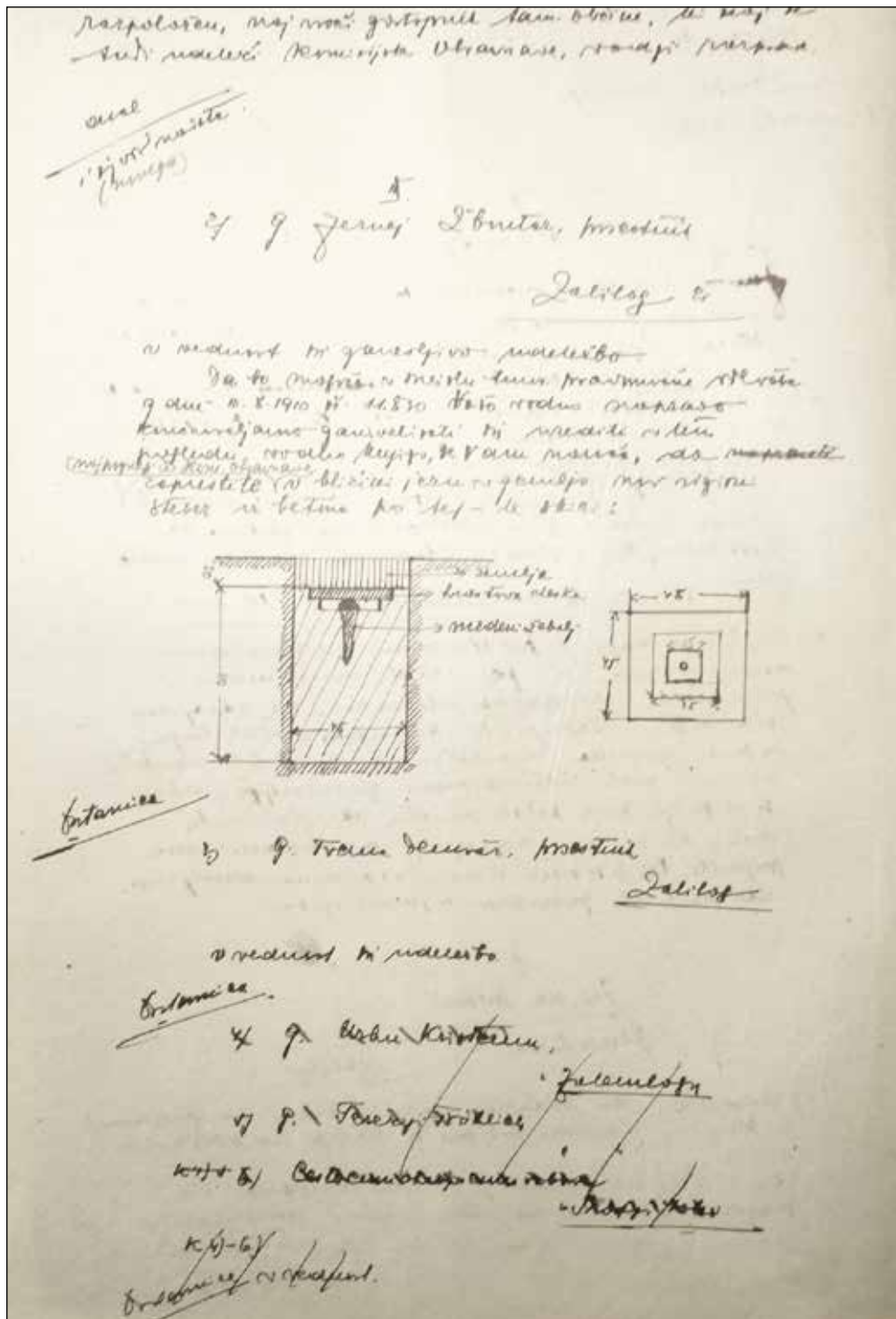
Jernej Žbontar se je 21. 10. 1921 potem res obrnil na OGK⁷ s prošnjo, da bi smel preurediti svojo žago na Sori, ki se je po njegovo "tekem let toliko obrabila, da ne more več ustrezati svojemu namenu". Predložil je dva potrjena načrta iz leta 1908 in tri nove načrte v treh izvodih. Komisijška obravnava je bila opravljena v soboto, 5. 11. 1921. Obravnavo je vodil dr. Tekavčič, zraven so bili tehnični inženir Emmer ter Franc Demšar, Zali Log 22, kot vodni upravičenec in investitor, sin Ivan Žbontar, ki je bil novi lastnik. V zapisniku so zapisali, da je bil načrt razgrnjen v prostorih gerenta⁸ na Zalem Logu in na OGK in na

razpolago za vpogled ter pripombe. Navzoči Demšar je, ker je nižje na Sori prav tako imel žago, imel pripombo, "da ne ugovarja preuredbi, zahteva pa, da se zajamči neovirani odtok vode od Žbontarjeve žage". Takrat so po zapisniku 6. 11. 1921 ugotovili, da Grogur želi odpraviti dve stari leseni kolesi in napraviti samo enega lesenega na spodnjo vodo. Novo kolo je že postavljeno, široko 1 meter in ima 3,80 metra premera. S kolesom pridobljena vodna moč "se bo potom zobatih koles in jermenov prenašala k venečijanski žagi z enim listom ter na cirkularno žago." Lesene rake so zožili na 1,13 metra in znižali na 77 centimetrov. Nova žaga je benečanka z enim listom in novim cirkularjem. Vse to je že postavljeno.

"Ker ne nasprotujejo zaprošeni preureditvi niti iz javne, niti iz zasebne koristi, dovoljuje se Vam v smislu določil vodnopravnega zakona in stavbnega reda za bivšo Kranjsko ter obrtnega reda preuredba obstoječe vodne naprave po načrtu, ki je bil predmet obravnave." Nekaj malega je bilo treba preurediti pri vodni zapornici. Sicer je spet poudarjeno, da se voda ne sme nabirati v škodo spodnjih vodnih

Tloris žage z merami in enim listom (pilo) ter cirkularjem leta 1908.

Vizirni steber je bil izhodišče za vse pomembne višine žage in jezu, ki je bil uradno določen in ga ni smel nihče premikati. Pri tej žagi so ga predvideli na levem bregu Sore blizu same stavbe. Betonski vizirni steber mora biti pokrit z zemljo, ker je bila predvidena skala v strugi pregloboko v vodi.

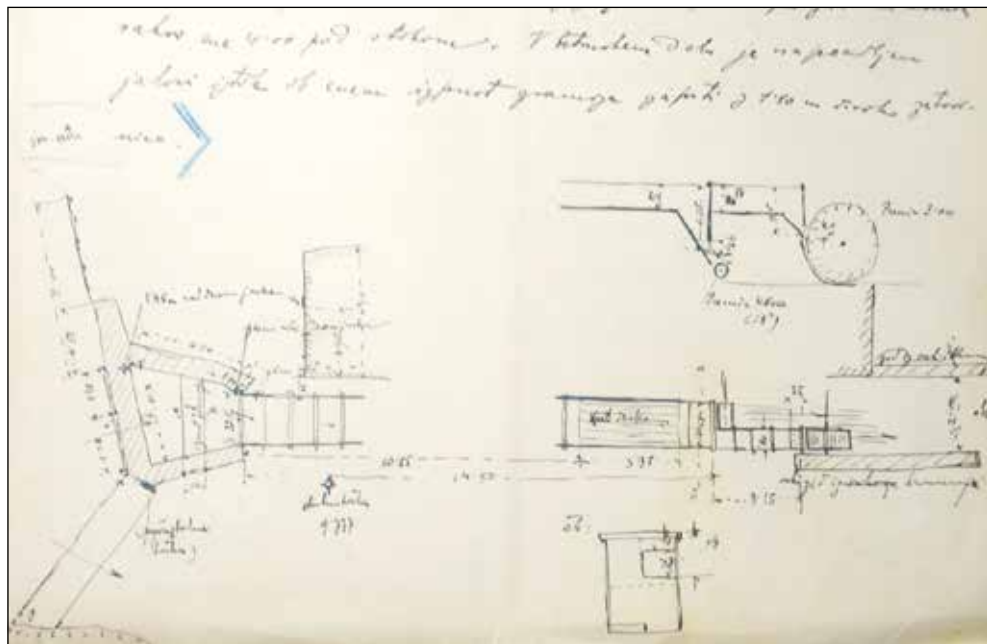
koristnikov. Nekaj je bilo treba še poskrbeti glede varnosti tako pri transmisijah kot tudi pri cirkularju. Rok za ureditev tega je bil 8 mesecev, nato mora zaprositi za kolavdacijo. V bližini jezusa mora postaviti vizirni steber iz betona. Šele potem, ko bodo opravljene vse nivelacije žage, bo smel odstraniti stalno točko na skali pod jezo. En izvod načrta so vrnili investitorju Grogurju, drugi izvod načrta pa so namenili za vodno knjigo. OGK pa je poslalo v vednost celotni dosje Inšpekciji rada v Ljubljano že 6. 11. 1921 in slednje je že čez 4 dni vrnilo zadevo s pripombo, da mora investitor urediti še:

1. "Za žagarja je napraviti na žagi ognjevaren prostor, ki mora biti opremljen z ognjevarno pečjo, v svrhu ogrevanja v mrzlem letnem času.
2. Pri žagi mora biti primerno, pokrito stranišče.
3. Dostop k gonikom mora biti nezaposlenim popolnoma zabranjen."

Vsi komisijski stroški leta 1921 so bili natančno popisani, skupaj so znašali 1.700 kron. Storitve dr. Tekavčiča kot voditelja obravnave je stala 828 kron in inž. Emmerja kot stavbnega svetnika 868 kron. Slednji je zapisal, da je odšel iz Kranja ob 7. uri in

se vrnil ob 20. uri. Vračunani so bili tudi stroški merilnih naprav. Za zapisnik pa je bilo treba plačati 4 krone. 27. novembra tega leta so mu na OGK zagrozili z rubežem, če ne plača stroškov v roku 8 dni. Uradnik na OGK je že 9. 12. 1921 napisal dopis za rubež, pa je drugi s svinčnikom pripisal: "Ne ekspedirati pred 15. 12., ako ne dojde do tedaj znesek." Grogur je plačal to 22. 12. 1921 s 425 dinarji.

OGK je 21. 9. 1922 pisalo Grogurju, sklicujoč se na odlok o njegovi žagi 24. 8. 1922, da mora nemudoma sporočiti, če je že dovršil preureditev žage in postavil vezirni steber, kot so mu določili z odlokom pred skoraj letom dni, 24. 10. 1921. Če je, naj takoj "zaprosi za kolavdacijo oz. dovoljenje za obratovanje žage". Po zakonu namreč ne sme obratovati, dokler naprava ni odobrena. Zaradi vpisa v vodno knjigo pa se mora na podlagi vizirnega stebra opraviti še nivelacija cele vodne naprave. Na ta dopis je na prvi strani nekdo prvo polovico s svinčnikom, drugo polovico pa s črnilom napisal: "Izvršeno je vse razen vizirnega stebra. Tega ni mogoče postaviti na levem bregu pri žagi, ker je prostor sedaj ves zabasan s hlodi in ne bo prost do konca leta. Naj se s

Skice pogona dveh koles in pritok vode na rakve z merami po zapisniku leta 1908.

kolavdacijo počaka do novega leta ali pa naj se mu dovoli, da postavi vezir, steber na desnem bregu ob jezu." Nadaljevanje je pisano s črnilom: "Kraj je lahko dostopen, ker pelje v neposredni bližini čez Soro most. Po izjavi g. inž. Emmerja se lahko postavi vizirni steber na desnem bregu jezu, ako je prostor lahko dostopen, kar pa je, kar je stranka sama na uradnem dnevu izjavila." Ta uradni dan je bil v Železnikih 3. 10. 1922, kjer je Grogur pojasnil, kako je z vizirnim stebrom.

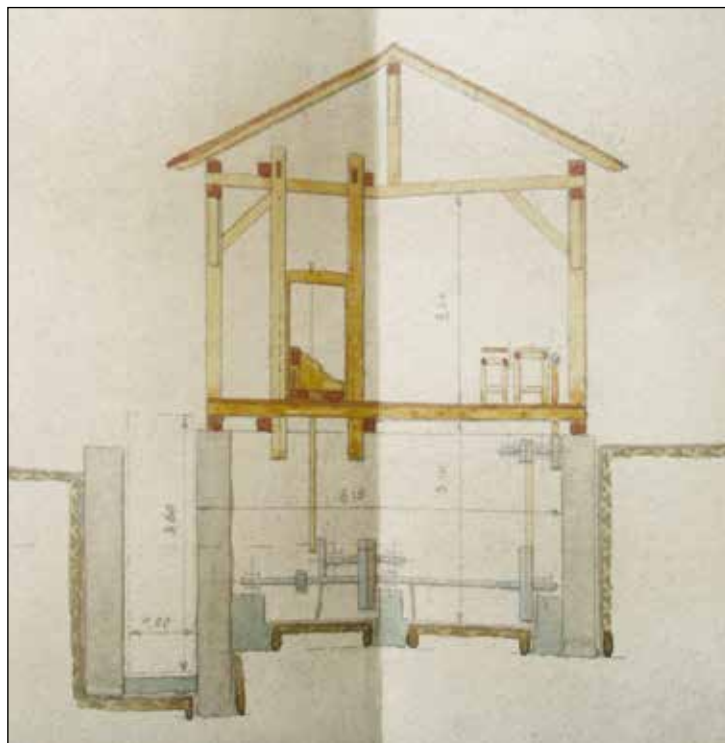
Skoraj točno po enem letu, 8. 11. 1922, je bila opravljena kolavdacija. Z vsem so bili zadovoljni, razen da še ni bilo ograje pri stopnicah, ki vodijo v transmisijski prostor, in odprtina pri jalovem toku je bila za 1,5 centimetra prenizka. Ugotovili so, da se nov vizirni steber iz betona nahaja na levem bregu v neposredni bližini žaginega kletnega okna in je oddaljen od robu žage proti vodi 3,70 metra. Izmerili so vse važne točke in jih nivelirali ter zapisali. Pri tem so ugotovili, da je bil jez "samolastno povišan" za 39 oz. 37,4 centimetrov. Novi lastnik Janez je ob tem izjavil,

da ga je povišal že prejšnji lastnik Jernej Žbontar. Ker povišanje jezu ne dela škode navzgor, so to potrdili oz. sprejeli. Izdali so mu začasno dovoljenje za obratovanje. Poleg že omenjenih potrebnih dopolnil so še zapisali, da je nov vizirni betonski steber, ki ima zgoraj medeninast žebelj, treba pokriti z zemljo, da se ne poškoduje. Nabaviti pa mora še obveze in dezinfekcijska sredstva v posebno škatlo, ki mora biti na žagi za primer kake nesreče. Ta zapisnik kolavdacije so podpisali samo trije, dva iz OGK in Ivan Žbontar.

Potni stroški vladnega tajnika dr. Karla Tekavčiča so za voz znašali iz Kranja do Podrošta in nazaj 187 dinarjev in še dnevnica + 50 % 30 din. Skupno torej 217 din. Inženir Emerer prav tako iz Kranja je stal 306 dinarjev.

Triletna pravda zaradi lastništva

Zgodbe pa še ni bilo konec. Po spisu o Grogurjevi žagi v arhivu OGK sta na koncu še dva krajša zapisa.

Načrt Grogurjeve žage, preurejene na eno kolo leta 1921.

Okrajno sodišče v Škofji Loki je 3. 2. 1939 zaprosilo Sresko načelstvo v Škofji Loki v zadevi II. P 137/3811 za "vodnopravne spise Žbontar Janeza iz Zalega loga". Sodišče je 7. 2. 1939 te spise prejelo in jih 20. 1. 1940 vrnilo.

V dopisu 3. 2. 1939 so napisali, da gre za pravdo stvar, ker Kenda Tomaž, posestnik z Zalega Loga, po odvetniku Niku Lenčku toži Tomaža Freliha iz Zgornjih Danj, Okrajno hranilnico in posojilnico v Škofji Loki ter Hranilnico in posojilnico v Sorici zaradi 25 tisoč dinarjev. Tožena stranka je trdila, da je Jernej Žbontar zaprosil za vodopravno dovoljenje za postavitev žage na parcelah 211/60⁹ in 211/161 k. o. Zali Log, nakar se je 12. 5. 1908 vršil komisijski ogled, nato pa je leta 1921 Jernej Žbontar zaprosil za preureditev žage in se je v ta namen vršila komisijska razprava dne 5. 11. 1921.

V ZAL¹⁰ je ohranjen kar zajeten ovoj večletne pravde med Tomažem Kendo, lastnikom parcele, na kateri je stala Grogurjeva žaga na eni strani in tremi izvršitelji, ki so se hoteli prek sodišča polastiti teh dveh parcel. Tomaž Kenda je prejel sklep sodišča z grožnjo izvršitve terjatve v zvezi s parcelama, ki jih je Jernej Žbontar navajal kot svoji parceli in na eni postavil zgoraj opisano žago. Kenda je vložil tožbo zaradi "nedopustne izvržbe". V resnici sta bili parceli po zemljiški knjigi vpisani na prednike Tomaža Kenda in sedaj po izročilni pogodbi 28. 3. 1938 na njega, tožitelja. Da z zgornjima parcelama nekaj ni v redu, je zaznati že iz oporoke Jerneja Žbontarja v notarskem zapisu 6. 4. 1921. Ko izroča premoženje sinu Ivanu, je zapisano, da izroča tudi "parc. 211/160 njivo in 211/161 pašnik z na parc. šte. 211/160 zgrajeno žago in z vso vodno močjo spadajočo k tej žagi, katere parcele so pomotoma pripisane k zemljišču Frančiške Kenda iz Zalega loga šte. 11. vložek šte. 19 k. o. Zali log". Ivan Žbontar se je kasneje skliceval na dogovor z 7. 1. 1925, za katerega pa se je izkazalo, da tedaj ni bil zapisan, temveč šele kakšne tri ali štiri leta pred letom 1938. Posestnik Janez Kenda naj bi bil Jerneju Žbontarju dovolil zgraditi žago na njegovi parceli leta 1908 "proti letnemu plačilu 10 kron za dobo 30 let". Ivan

Žbontar pa je sprva trdil, da je omenjeni dve parceli kupil od Janeza Kenda, posestnega prednika Frančiške Kenda. Tožitelj je pojasnil, da to ni bilo mogoče, ker je bil omenjeni Janez Kenda v letih od 1896 do 1911 v Ameriki, in ni mogel skleniti take pogodbe v tistem času, drugega pa tudi ni pooblastil. Podpisana sta bila res Frančiška Kenda in njen sin Janez Kenda, ki je živel v Zagorju. Slednji je trdil, da pogodbe z datumom 7. 1. 1925 ni podpisal na Zalem Logu, temveč mu jo je Grogur poslal v podpis v Zagorje pred 3–4 leti. Podpise je celo raziskoval grafolog v Ljubljani. Nastopilo je več prič obema spornima sosedoma; med njimi tudi trgovec Zoran Deisinger.¹¹

Leta 1925 naj bi se bili samo dogovorili, da so parcele Kendove, zanje pa Grogur plačuje nekaj letne najemnine. Med dokazili je bil sodišču predložen tudi izpisek iz zemljiške knjige v Škofji Loki, kjer je pisalo, da sta ti dve sporni parceli nastali 6. 12. 1899 po nalogu Višjega sodišča v Gradcu, na osnovi delilnega načrta in odpisani od vložka 88 k. o. Zali Log, "ki je bil dotlej knjižen na upravičence kraja Zali Log". Iz tega je jasno razvidno, da so leta 1899 v tem predelu Založani razdelili veliko skupno zemljišče in ti dve parceli sta postali last Kendovih. Tudi Grogur je 9. 5. 1939 potrdil na sodišču, da je pokojna Frančiška Kenda¹² vedno trdila, da sta sporni parceli njena last, in ju tudi ni hotela prodati. Razprava na sodišču je 9. 5. 1939 trajala štiri ure in pol. S sodbo 17. 5. 1939 niso ugodili Tomažu Kendi in so zavrnilli tožbeni zahtevek, zato se je Kendov advokat Niko Lenček pritožil na Okrožno sodišče v Ljubljani kot prizivno sodišče. Z dokazovanjem je ovrget nepravilnost sodbe v Škofji Loki. Sodišče v Ljubljani 23. 9. 1939 prav tako tožitelju ni ugodilo, zato je Lenček 23. 10. 1939 šel naprej na Stol sedmorice v Zagrebu. Od tu je tožba 19. 12. 1939 šla še na vrhovno sodišče kot revizijsko sodišče. Zadeva ni bila končana. Iz stroškov, ki jih je predložil v tej zadevi Kendov advokat Niko Lenček 28. 8. 1940, je razvidno, da so bili njegovi stroški s sestavo tožbe 22. 8. 1938 do dneva predložitve računa na sodišče v višini 15.202,90 dinarjev.¹³

Zaključek

Zgornjo pravdno zadevo je malo težko razumeti. Tomaž Kenda ni tožil Grogurja na Zalem Logu, temveč tiste, ki so mu hoteli vzeti njegovi dve parceli, še vedno zapisani v zemljiški knjigi na njegovo ime, češ da jih je Grogur pripostoval. In sedaj bi jih hoteli imeti med drugim za plačilo poroštva za 200 tisoč

dinarjev, ki ga je dal Grogur Ljubljanski kreditni banki. Upniki so zahtevali prepis parcel od Kenda na Grogurja. Glavna vrednost je bila žaga, ki je v teh letih še polno žagala. Res pa je, da je bil zapisnik z datumom 7. 1. 1925 napisan kasneje in tudi po vsebini vprašljiv. Pravda se je vlekla dlje kot tri leta, potem jo je prekinila vojna. Kakor koli že, sedanja lastnica teh dveh parcel je dedinja po Kendovih.

Kratice:

OGK – Okrajno glavarstvo Kranj

ZAL – Zgodovinski arhiv Ljubljana

Arhivski viri:

Arhiv Republike Slovenije, Okrajno glavarstvo Kranj, fasc. 12, ovoj 126.

Zgodovinski arhiv Ljubljana, Enota Škofja Loka, Okrajno sodišče Škofja Loka, fasc. 3, ovoj 137/38.

Opombe:

- ¹ V zapisniku komisijske obravnave – kolavdacije 8. 11. 1922 so kraj žage zapisali kot "v Zalem logu (oz. Krivemlogu)". Za tako poimenovanje še nisem slišal (op. avtorja članka).
- ² WB pomeni Wasser Buch – vodna knjiga.
- ³ Za primerjavo: V tistem času je ena krava stala okoli tisoč dinarjev, profsorska plača na Univerzi v Ljubljani pa je znašala 1.500–2.000 dinarjev.
- ⁴ Kasneje se je na sodišču izkazalo, da ta svet ni bil njegov. Možen je bil le ustni dogovor z lastnico Frančiško Kenda, ki je bil zapisan šele več let kasneje. O vsem tem je ohranjen spis v ZAL, Enota v Škofji Loki.
- ⁵ Pila je oznaka za žago v jarmu. Jarem je v žagarstvu premični voziček z eno ali več vpetimi žagami.
- ⁶ Janez je nadpisano nad Jerneja.
- ⁷ AS OGK, fasc. 12, ovoj 126.
- ⁸ Ker občina Sorica še ni imela izvoljenega župana, je bil F. Demšar iz Zalega loga imenovan za gerenta od vlade kot začasnega predstojnika občinske oblasti. Občinska meja z Italijo tedaj še ni bila urejena.
- ⁹ Pravilno bi moralo biti 211/160, manjka 1 pred 60.
- ¹⁰ ZAL, Enota v Škofji Loki, fond Okrajno sodišče Škofja Loka, fasc. 329, leto 1938, ovoj II. P. 137/38.
- ¹¹ Zoran Deisinger je na sodišču med drugim tudi omenil, da je les imel najvišjo ceno v letih 1928–1929.
- ¹² Frančiška Kenda je umrla 16. 8. 1936.
- ¹³ Primerjalno je bila to cena več kot 10 odraslih govedi, oz. plač univerzitetnega učitelja.